

PAVEL SPUNAR

VIR HONESTUS

Křehkého Jiřího Gabriela, přemýšlivého skeptika, kterého oslovil marxismus, činorodý humanismus T. G. Masaryka, pozitivismus Josefa Tvrdeho i strukturalismus J. L. Fischera, jsem poznal až po listopadové změně režimu roku 1989. Upoutal mne především svým zájmem o filozofii náboženství. Dlouho jsme se mýjeli a jeho jméno jsem jen letmo vnímal z bibliografických záznamů a z vyprávění kolegů.

O to větší překvapení mně připravilo osobní setkání. Hned jsem věděl, že jsme si oba blízcí a v čem si budeme rozumět. Spolu jsme cítili nechuť k jednoduchým radikalismům, pokusům o revitalizaci církví i nekritickému přijímání neoliberální ekonomie. Oba jsme se již dávno rozešli s náboženstvím, ale neokouzloval nás „západní“ blahobyt, ani jeho ideologové. Jiří Gabriel však naléhavěji cítil, že je třeba nějak silně zareagovat.

Jak však měl do vřavy vstoupit hloubavý znalec české filozofie? Doba si žádala neúprosné účtování a snad i svědné perspektivy. Jiří Gabriel, v své práci spíše analytik než vizionář, se odhodlal k ráznému činu. Cítil, že se česká filozofie musí kriticky ohlédnout, bilancovat, ale nemá dostatek sil na vědeckou syntézu. Vzal odpovědnost na sebe a navrhl vypracovat oborový slovník, který by v abecedním pořádku přinášel portréty osobností, které – v různé míře – obohatily filozofování v českých zemích. Heslář pojal v obdivuhodně šíři. Sahal od jmen středověkých myslitelů až po současné postmodernisty.

Nástrah, které bylo nutno překonat, nebylo málo, neboť již sám pojem *česká filozofie* není jednoznačný. Bylo třeba stanovit šíři hesláře, ujasnit si předmět filozofie, vnímat teritoriální souvislosti, posoudit roli a význam jazyka. V českých zemích se psalo latinsky, česky, německy a v dalších jazycích. Společnost je precitlivělá. Snese zařazení Kosmy a pražských latinsky píšících univerzitních mistrů, ale rizikem bylo uvedení portrétů rakouských Němců z českých zemí, například Bernarda Bolzana nebo Sigmunda Freuda. Je ke cti Jiřího Gabriela, že nezaváhal. Respektoval vícejazyčnost českých historických zemí, pluralitu náboženství a konfesí, škálu soupeřících filozofických proudů, včetně dehonestovaného marxismu.

To vše se stalo v době, kdy módním tématem části politiků se stala „starost“ o národní identitu. Povrchním národovcům se mohlo stát, že nevěřili vlastním

očím. Jakým právem se dere vídeňský lékař Freud do české intelektuální společnosti? Někteří čtenáři možná opravdu trpce nesli, že velkorysý výběr hesel oslabuje poněti o české jedinečnosti. Opak je pravdou. Jiří Gabriel svým akcentem na různorodost filozofování v českých zemích se vymezil proti selankovitému národovectví, postavil se za masarykovskou otevřenost – věděl, že rozmanitost těší (*varietas delectat*). Vždyť i jen v tomto pojetí můžeme Franze Kafku a Gustava Mahlera řadit mezi umělce, kteří do pantheonu velkých kulturních postav českých zemí nepochybně patří. Gabrielův vztah k dějinám české filozofie a kultury tak souzněl s požadavky moderní a svobodné vědy.

Závěrem osobní poznámku. Jiří Gabriel jako masarykovec pohrdal lháři a nactiutrhači. Vyjadřoval se však vždy noblesně a vtipně, snad i s dávkou údivu a jemné ironie. Právě proto si dovedu představit jak nenápadně, ale o to silněji působil na své studenty. Do dějin katedry brněnské filozofie vryl přesnou a pevnou stopu.

VIR HONESTUS

The aim of this short memorial is to point out a courageous act happened a few years ago. Jiří Gabriel, followed with his collaborates, succeeded editing an alphabetically arranged *Slovník českých filozofů* (Dictionary of Czech Philosophers), Brno 1998, including personalities representing German, Slovak (etc.) thinkers, bound to Czech lands. The *Dictionary* appeared in the situation after the revolutionary change in 1989 when a part of the society supported the Czech nationalism disguised in „searching the national identity“.